

Lietuviška Dėl galvos skausmo prarasto laiko klausimyno versija ir jos patikimumo bei pagrįstumo vertinimas

I. Zagorskienė*
E. Abelkis**
R. Mameniškienė*

**Vilniaus universiteto
Neurologijos ir
neurochirurgijos klinika;
Neurologijos centras*

***Vilniaus universiteto
Radiologijos, branduolinės
medicinos ir medicinos
fizikos katedra*

Santrauka. *Įvadas.* HALT (angl. *Headache-Attributed Lost Time*; Dėl galvos skausmo prarastas laikas) klausimynas – tai PSO rekomenduojamas instrumentas, skirtas įvertinti galvos skausmo poveikį kasdieniui paciento veiklai. Iki šiol jis nebuvo pritaikytas lietuviškai kalbančiai populiacijai.

Tikslas. Pritaikyti HALT klausimyną lietuviškai kalbančiai populiacijai ir įvertinti jo psichometrines savybes.

Darbo metodika. Atliekant klausimyno kalbinį ir kultūrinį pritaikymą, remtasi Tarptautinės farmakoekonomikos ir išeičių tyrimo draugijos rekomendacijomis. Siekiant įvertinti klausimyno patikimumą (vidinį nuoseklumą ir stabilumą laiko atžvilgiu), atlikta suaugusių asmenų, besiskundžiančių galvos skausmu, apklausa ir pakartotinė apklausa po 2 savaitių. Vertinant klausimyno konstrukcijos pagrįstumą, naudota vizualinė analoginė skalė (skalė) ir Gyvenimo kokybės SF-36 klausimyno antroji versija.

Rezultatai. Parengta lietuviška HALT klausimyno versija (HALT-LT), atitinkanti kalbinius ir kultūrinius pritaikymo reikalavimus. HALT-LT pritaikyta Lietuvai pagal visus tarptautinius reikalavimus. Nustatytos parengto klausimyno psichometrinės savybės: priimtinas vidinis nuoseklumas ir stabilumas laiko atžvilgiu. Gautos statistiškai reikšmingos koreliacijos visoms suformuluotoms konstrukcijoms.

Išvados. HALT-LT gali būti naudojamas vertinti galvos skausmo įtaką lietuviškai kalbantiems asmenims. Šis klausimynas gali tapti patogiu įrankiu kasdienėje gydytojo praktikoje, vertinant galvos skausmo sukeltą naštą.

Raktažodžiai: galvos skausmas, dėl galvos skausmo prarastas laikas.

ĮVADAS

Galvos skausmas vargina daugiau nei 50 % europiečių. Jis yra dažniausias aktyvių, dirbančių žmonių populiacijoje. Tipinė įtampos tipo galvos skausmo pradžia – 25–30 metų, migrenos – 2–3 gyvenimo dešimtmetis [1, 2]. Vadinasi, darbingo amžiaus žmonės dažniau neateina į darbą ar mokymosi įstaigą; sumažėja jų produktyvumas, nukenčia so-

cialinė veikla. Tai tampa didele ne tik asmens, bet ir visuomenės problema.

Efektyviam galvos skausmo gydymui svarbu ne tik nustatyti diagnozę, bet ir įvertinti jo sukeltą naštą. HALT (angl. *Headache-Attributed Lost Time*; Dėl galvos skausmo prarastas laikas) klausimynas – PSO siūlomas įrankis galvos skausmo sukeltai naštai įvertinti [3]. Galvos skausmo sukeltą naštą, pasitelkiant HALT klausimyną, galima vertinti tiek individualiai, tai yra kasdienėje praktikoje, tiek populiacijos mastu – šis klausimynas dažnai naudojamas epidemiologiniuose tyrimuose [4, 5].

Klausimynas savo struktūra yra labai artimas MIDAS (angl. *Migraine Disability Assessment*; Migrenos įtaka veiklai) klausimynui, kurį sukūrė ir publikavo W. F. Stewart ir R. B. Lipton, o 2008 m. K. Ryliškienė ir D. Jatužis va-

Adresas:

Rūta Mameniškienė
Vilniaus universiteto ligoninės Santaros klinikos,
Neurologijos centras
Santariškių g. 2, LT-08661 Vilnius
El. paštas ruta.mameniskiene@gmail.com

© Neurologijos seminarai, 2018. Open Access. This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License CC-BY 4.0 (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided you give appropriate credit to the original author(s) and the source, provide a link to the Creative Commons license, and indicate if changes were made.

lidizavo naudoti lietuviškai kalbančiai populiacijai, ir skirtas vertinti migrenos sukeliamai naštai [6, 7]. Kadangi HALT struktūra yra paprastesnė, ji lengviau išversti į kitas kalbas, be to, galima naudoti įvairių galvos skausmo tipų sukeliamai naštai vertinti, nusprendėme pritaikyti ją Lietuvai.

DARBO TIKSLAS

Pritaikyti HALT klausimyną lietuviškai kalbančiai populiacijai ir įvertinti jo psichometrines savybes: patikimumą ir pagrįstumą.

MEDŽIAGA IR METODAI

Dėl galvos skausmo prarastas laikas

HALT sudarytas iš 5 klausimų, apimančių dažniausias suaugusio paciento kasdienės veiklos sritis.

Pildydamas klausimyną, asmuo, kurį vargina galvos skausmas, atsako, kiek dienų per pastaruosius 3 mėnesius jis visai neatvyko į darbą ar mokymosi įstaigą dėl galvos skausmų (pirmas klausimas); kiek dienų, atvykęs į darbą ar mokymosi įstaigą, atliko mažiau nei pusę jam įprastų darbų ar veiklų (antras klausimas, į kurį neįtraukiamos dienos, kai pacientas visai nebuvo darbe ar mokymosi įstaigoje). Taip pat prašoma nurodyti, kiek dienų per pastaruosius 3 mėnesius dėl galvos skausmo jis visai neatliko jam įprastų buitinių darbų (trečias klausimas); kiek dienų atliko mažiau nei pusę jam įprastų buitinių darbų (ketvirtas klausimas, į kurį neįtraukiamos trečiame klausime pasirinktos dienos, kai pacientas visai neatliko jam įprastų buitinių darbų). Paskutiniame (penktame) klausime, paciento prašoma atsakyti, kiek dienų per pastaruosius 3 mėnesius dėl galvos skausmų jis negalėjo įprastai leisti laiko su šeima, nukentėjo jo socialinė veikla ir laisvalaikis.

Galutinis rezultatas gaunamas sudėjus visų penkių klausimų atsakymus. Jei dėl galvos skausmų nukentėjo daugiau nei viena veiklos rūšis, rezultatas gali viršyti dienų, kuriomis vargino galvos skausmas, skaičių. Galutinio rezultato vertinimas: I laipsnis (0–5 dienos) – labai maža įtaka, II laipsnis (6–10 dienų) – maža įtaka, III laipsnis (11–20 dienų) – vidutinė įtaka, IV laipsnis (>20 dienų) – didelė įtaka kasdinei paciento veiklai.

Pritaikymas Lietuvai

HALT kalbinis ir kultūrinis pritaikymas atliktas, vadovaujantis Tarptautinės farmakoekonomikos ir išiečių tyrimo draugijos (angl. *International Society for Pharmacoeconomics and Outcomes Research*, ISPOR) rekomendacijomis [8]. Verčiant į lietuvių kalbą taip pat remtasi *Lifting the burden* (LTBT) vertimų grupės rekomendacijomis [9].

Vertimas. Vertimas atliktas gavus skalės kūrėjų leidimą. Vertimo procesą koordinavo gydytojas neurologas (R. M.), laisvai kalbantis lietuvių ir anglų kalbomis.

Klausimyną iš anglų kalbos į lietuvių kalbą išvertė du vertėjai, kurių gimtoji kalba – lietuvių. Vienas iš vertėjų yra susijęs su medicinos sritimi ir supranta HALT reikšmę, kitas – humanitarinį išsilavinimą turintis žmogus, laisvai kalbantis angliškai. Vertėjai dirbo nepriklausomai vienas nuo kito.

Atlikus vertimus, neaiškumai, labiausiai nuo originalo nutolusios vietos buvo aptarti su vertimo koordinatoriumi (R. M.). Stebėti smulkūs neatitikimai tarp abiejų vertimų, kurie bendru sutarimu buvo ištaisyti. Sąvoka „namų ruošos darbai“ keista į „buitiniai darbai“, „visuomeniniai ar laisvalaikio renginiai“ – į „socialinė veikla ir laisvalaikis“. Atsisakyta klausimų konstravimo, naudojant dvi sąlygas. Parengtas bendrai suderintas lietuviškas klausimyno variantas.

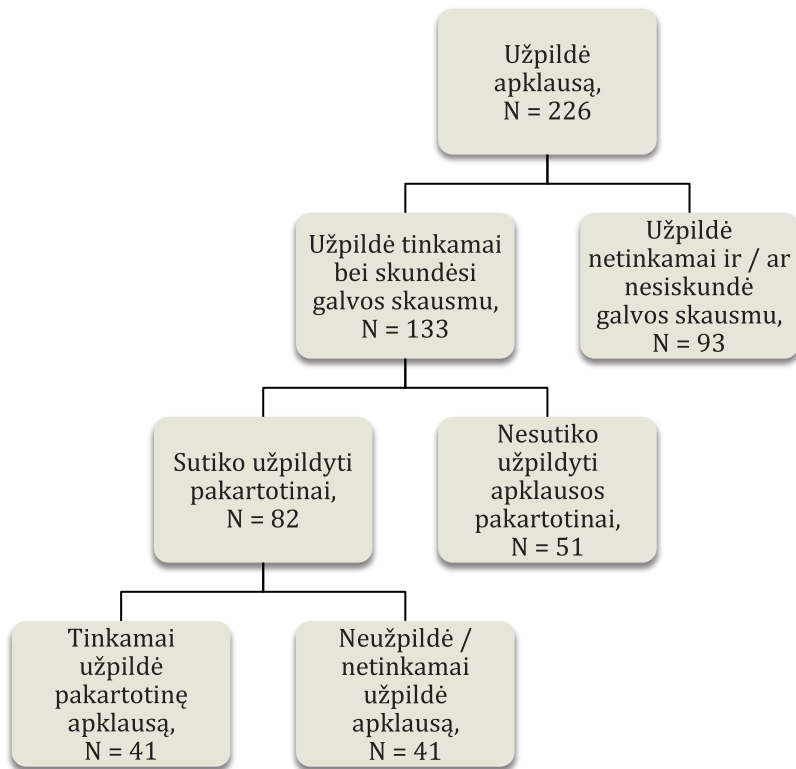
Atgalinį suderintos lietuviškos versijos vertimą į anglų kalbą atliko du vertėjai, kurie neturi medicininio išsilavinimo ir laisvai kalba angliškai bei lietuviškai. Vertėjai dirbo nepriklausomai vienas nuo kito. Atlikus atgalinius vertimus, jie palyginti su originalu. Kilę smulkūs neatitikimai (pvz., „household work“ ir „household chores“) aptarti su vertimo koordinatoriumi (R. M.). Parengta pradinė lietuviška HALT versija.

Pradinis klausimyno įvertinimas ir galutinės versijos sukūrimas. Pradiniam klausimyno įvertinimui atrinkta 10 įvairaus amžiaus ir išsilavinimo respondentų, besiskundžiančių galvos skausmu. Jų buvo prašoma atsakyti į HALT klausimus, garsiai komentuojant, nurodant neaiškumus. Atsižvelgus į respondentų pastabas, buvo parengta galutinė lietuviška HALT klausimyno versija, atitinkanti kalbinius ir kultūrinius pritaikymo reikalavimus.

HALT-LT psichometrinių savybių vertinimas

Prospektyvinis tyrimas atliktas 2017 m. kovo–balandžio mėnesiais. Atlikta internetinė pacientų apklausa, kurią sudarė klausimai apie respondentų demografinius duomenis (lytį, amžių, užsiėmimą), klausimai apie patiriamą galvos skausmą (galvos skausmo stiprumas pagal vizualinę analoginę skalę, ar per pastaruosius 3 mėn. vargino galvos skausmas), HALT-LT klausimynas ir lietuviškas Gyvenimo kokybės klausimynas SF-36v2. Naudotis pastaruoju klausimynu gautas *Quality Metric Incorporated* kompanijos leidimas.

Atlikus internetinę pacientų apklausą, gauti 226 respondentų atsakymai. Į tyrimą buvo įtraukti 133 respondentai, per pastaruosius 3 mėnesius besiskundžiantys galvos skausmu, kurie pilnai ir savarankiškai užpildė visas apklausos dalis. Visų pacientų iš anksto buvo pasiteirauta, ar jie sutiktų klausimyną užpildyti dar kartą. 82 respondentai sutiko pakartotinai atsakyti į apklausos klausimus po dviejų savaitžių (1 lentelė). Kiekvienas tiriamasis buvo raštu informuotas apie tyrimo tikslus, tyrimo duomenų panaudojimą ir konfidencialumą. Gautas kiekvieno

1 pav. Apklausos pildymas ir tiriamųjų įtraukimas/neįtraukimas į tyrimą

respondento informuoto asmens sutikimas dalyvauti tyrime.

Po dviejų savaičių susisiekti su 82 pacientais, sutikusiais atsakyti į anketos klausimus pakartotinai. Laikyta, kad dvi savaitės yra pakankamas laiko tarpas, kad pacientai neprisimintų savo atsakymų, ir kartu ne per ilgas, kad esminiai duomenys apie patiriamą ar patirtą galvos skausmą pasikeistų. Pakartotinės apklausos metu gauti 61 tiriamojo atsakymai. Į tyrimą įtraukta 41 respondentas, kuris pakartotinai iki galo atsakė į visus HALT klausimus (1 lentelė). Neįtraukti respondentai, kurie netiksliai ar nesuprantamai nurodė galvos skausmo paveiktų dienų skaičių (1 pav.).

Statistiniai skaičiavimai atlikti naudojant IBM SPSS 23.0 programinės įrangos versiją. Gyvenimo koky-

muuluotos 5 konstrukcijos:

1) asmenys, kurie per pastaruosius 3 mėn. patyrė stipresnį galvos skausmą pagal VAS, turi didesnį bendrą HALT-LT įvertį;

2) asmenys, kurie dažniau susidūrė su sunkumais darbe ar kitoje įprastoje kasdienėje veikloje dėl fizinės sveikatos problemų (pagal SF-36v2), turi didesnį bendrą HALT-LT įvertį;

3) asmenys, kurie dažniau susidūrė su sunkumais darbe ar kitoje įprastoje kasdienėje veikloje dėl emocinės sveikatos problemų (pagal SF-36v2), turi didesnį bendrą HALT-LT įvertį;

4) asmenys, kurių fizinės sveikatos ar emocinės problemos labiau trukdė normaliai visuomeninei veiklai (pagal SF-36v2), turi didesnį bendrą HALT-LT įvertį;

bės klausimyno SF-36v2 rezultatai apdoroti, naudojant programinę įrangą *QualityMetric Health Outcomes™ Scoring Software*.

Klausimyno vidinis nuoseklumas.

Vertinant HALT-LT klausimyno vidinį nuoseklumą, nustatyta, kaip stipriai tarpusavyje koreliuoja tiek pirmos, tiek pakartotinės apklausos metu gautų atsakymų įverčiai. Skalės patikimumui nustatyti apskaičiuotas Cronbach koeficientas, rodantis visų skalės klausimų tarpusavio ryšį. Laikyta, kad skalė labai patikima, kai $> 0,8$; pakankamai patikima, kai $> 0,7$ [10].

Stabilumas laiko atžvilgiu nustatytas, apskaičiuojant vidinį klasės koreliacijos koeficientą (VKK). Naudotasi VKK dviejų faktorių mišriu modeliu (angl. *Two-way mixed model*). Laikyta, kad, jei VKK įvertis yra daugiau nei 0,75, patikimumas priimtinas [11].

Klausimyno konstrukcijos pagrįstumas. Vertinant klausimyno konstrukcijos pagrįstumą, pagal vizualinės analoginės skalės ir gyvenimo kokybės klausimyno SF-36v2 duomenis sufor-

1 lentelė. Respondentų demografiniai duomenys, skausmo intensyvumas pagal vizualinę analoginę skalę (VAS) ir HALT suma

	Pirma apklausa	Pakartotinė apklausa
Tiriamųjų skaičius	133	41
Lytis: mot./vyr., %	121/12 (91/9)	39/2 (95,1/4,9)
Amžius (metai), vidurkis ± standartinis nuokrypis	29,7 ± 8,9	30,7 ± 9,9
Gyv. vieta: miestas, kaimas, %	122/11 (91,7/8,3)	37/4 (90,2/9,8)
Užsiėmimas:		
dirba, %	66 (49,6)	22 (53,7)
studijuoja/mokosi, %	37 (27,8)	9 (22,0)
dirba ir studijuoja/mokosi, %	24 (18,0)	8 (19,5)
kita (vaiko auginimo atostogos, bedarbis), %	6 (4,5)	2 (4,8)
Skausmas pagal VAS	6,8 ± 1,8	6,6 ± 1,7
HALT suma	12,6 ± 21,5	16,42 ± 32,6

HALT klausimynas (dėl galvos skausmo prarastas laikas)

1. Kiek dienų per pastaruosius tris mėnesius dėl galvos skausmų Jūs neatvykote į darbą ar mokymosi įstaigą?	
2. Kiek dienų per pastaruosius tris mėnesius dėl galvos skausmų Jūs atlikote mažiau nei pusę Jums įprastų veiklų darbe ar mokymosi įstaigoje? (Neįtraukite 1 klausimo dienų, kai visai neatėjote į darbą ar mokymosi įstaigą.)	
3. Kiek dienų per pastaruosius tris mėnesius dėl galvos skausmų Jūs visai neatlikote Jums įprastų buitines darbų?	
4. Kiek dienų per pastaruosius tris mėnesius dėl galvos skausmų Jūs atlikote mažiau nei pusę Jums įprastų buitines darbų? (Neįtraukite 3 klausimo dienų, kai visai neatlikote buitines darbų.)	
5. Kiek dienų per pastaruosius tris mėnesius dėl galvos skausmų negalėjote leisti laiko su šeima, nukentėjo Jūsų socialinė veikla ir laisvalaikis?	

Vertinimas

HALT įvertis	Įtaka kasdinei veiklai	Laipsnis
0-5	Labai maža	I laipsnis
6-10	Maža	II laipsnis
11-20	Vidutinė	III laipsnis
20+	Didelė	IV laipsnis

2 pav. HALT klausimynas ir jo vertinimas

5) asmenys, patyrę stipresnį kūno skausmą, kuris labiau trukdė normaliam darbui (pagal SF-36v2), turi didesnę bendrą HALT-LT įvertį.

Konstrukcijų pagrįstumas įvertintas, naudojant *Spearman's rho* koreliacijos testą (patikima, kai $p < 0,05$). Kuo HALT įvertis didesnis, tuo labiau sutrikusi kasdienė asmens veikla. Ir priešingai – kuo didesnis SF-36v2 įvertis, tuo mažiau problemų patiria asmuo. Todėl tikėtasi gauti neigiamas (atvirkštines) koreliacijas 2-5 konstrukcijoms.

2 lentelė. Vidinio klasės koreliacijos koeficiento įverčiai tarp pirmos ir pakartotinės apklausos atsakymų

	Pirma apklausa (N = 133), M ± SN	Pakartotinė apklausa (N = 41), M ± SN	Vidinis klasės koreliacijos koeficientas
HALT 1 klausimas	0,5 ± 3,1	0,9 ± 5,1	0,938
HALT 2 klausimas	3,1 ± 4,4	4,7 ± 7,2	0,805
HALT 3 klausimas	2,3 ± 4,1	2,5 ± 5,3	0,913
HALT 4 klausimas	3,6 ± 5,3	3,7 ± 6,5	0,899
HALT 5 klausimas	4,6 ± 9,5	4,9 ± 9,7	0,979
HALT suma	14,6 ± 24,7	17,2 ± 32,6	0,966

M – vidurkis, SN – standartinis nuokrypis.

3 lentelė. Koreliacijos tarp HALT sumos ir SF-36v2 klausimyno vertintų sferų, visais atvejais $p < 0,01$

SF-36v2 sfera	<i>Spearman's rho</i> koreliacijos koeficientas
Fizinis funkcionalumas	-0,274
Veiklos apribojimas dėl fizinės sveikatos problemų	-0,543
Fizinis skausmas	-0,467
Bendra sveikatos būklė	-0,234
Gyvybingumas	-0,381
Socialinės / visuomeninės funkcijos	-0,511
Veiklos apribojimas dėl emocinių problemų	-0,283
Psichinė būklė	-0,313

REZULTATAI

Lietuviška HALT versija pritaikyta Lietuvai pagal visus tarptautinius reikalavimus (2 pav.).

Klausimyno vidinis nuoseklumas. Apklausos metu nustatyta priimtina Cronbach reikšmė 0,824, rodanti aukštą klausimyno vidinį nuoseklumą.

Stabilumas laiko atžvilgiu. Įvertintas stabilumas laiko atžvilgiu po 2 savaičių pakartotinio testavimo metodu.

Ap-skaiciuotas vidinis klasės koreliacijos koeficientas kiekvienam HALT-LT klausimui, visais atvejais VKK > 0,8 (2 lentelė). Pirminės ir pakartotinės apklausos metu gautų atsakymų į kiekvieną HALT-LT klausimą įverčiai laiko atžvilgiu reikšmingai nesiskyrė.

Klausimyno konstrukcijos pagrįstumas. Gautos statistiškai reikšmingos koreliacijos visoms suformuluotoms konstrukcijoms pagal VAS ir SF-36v2 rezultatus. 1 konstrukcijai tarp VAS ir HALT sumos – *Spearman's rho* lygu 0,382, $p < 0,01$. Likusioms 2-5 konstrukcijoms tarp SF-36v2 veiklos sričių ir HALT-LT galutinio rezultato taip pat gautos statistiškai reikšmingos neigiamos koreliacijos, $p < 0,01$. HALT-LT galutinis rezultatas geriausiai koreliavo su veiklos apribojimu dėl fizinės sveikatos problemų ir socialinių (visuomeninių) funkcijų sfera (3 lentelė).

REZULTATŲ APITARIMAS

Atlikus literatūros apžvalgą, aišku, kad iki šiol trūksta instrumentų lietuvių kalba, padedančių įvertinti galvos skausmo įtaką kasdienei paciento veiklai. Prieš dešimtmetį į lietuvių kalbą buvo išverstas ir migrena sergančiųjų grupei pritaikytas MIDAS-LT klausimynas, skirtas migrenos sukeliamai naštai vertinti [7]. Tačiau trūko instrumentų, galinčių padėti nustatyti galvos skausmo našta, nepriklausomai nuo galvos skausmo tipo. Naujo instrumento sukūrimas palyginti nedidelei Lietuvos populiacijai galimai reikalautų didelių tiek ekonominių, tiek laiko sąnaudų. Pasirinkta į lietuvių kalbą išversti jau parengtą HALT klausimyną, kurį rekomenduoja ir PSO, ir įvertinti jo psichometrinės savybės.

2010 m. Colette Andrée su bendraautoriais sukūrė *EUROLIGHT* klausimyną, vertinantį pirminių galvos skausmų našta. Viena iš klausimyno dalių buvo ir HALT indeksas [12]. Klausimynas buvo išverstas į 5 kalbas (anglų, italų, ispanų, vokiečių ir prancūzų), įvertintos psichometrinės savybės.

Šioje studijoje dalyvavo 133 respondentai, 91 % jų buvo moterys. Tai galima paaiškinti tuo, kad moterys nuo galvos skausmų kenčia dažniau, taip pat dėl galvos skausmų dažniau kreipiasi pagalbos [2]. Respondentų amžiaus vidurkis – $29,7 \pm 8,9$ m. Didžioji dalis respondentų – dirbantys asmenys (49,6 %), mažesnė dalis studijavo ar mokėsi (27,8 %), 18 % – ir dirbo, ir studijavo. Tik nedidelė dalis – 4,5 % respondentų – nedirbo ir nestudijavo ar nesimokė. Vidutinis HALT-LT įvertis per pastaruosius 3 mėnesius – $12,6 \pm 21,5$ dienos; tai atitinka III laipsnio, arba vidutinę, įtaką kasdienei veiklai. Mažiausiai dienų praleista, neateinant į darbą ar mokymosi įstaigą ($0,5 \pm 3,1$ dienos); labiausiai nukentėjo laikas su šeima, socialinės veiklos ir laisvalaikis ($4,6 \pm 9,5$ dienos). Validizuojant *EUROLIGHT* klausimyną, respondentų skaičius svyravo nuo 45 iki 131, priklausomai nuo šalies. Dauguma respondentų visose šalyse taip pat buvo moterys. Respondentų amžius svyravo nuo $38,18 \pm 11,67$ iki $50,14 \pm 11,75$ m. Dauguma respondentų taip pat buvo dirbantys, tačiau išskirta, kad dalis respondentų jau buvo pensininkai [12].

Šioje studijoje gautas Cronbach įvertis, lygus 0,824, tai rodo aukštą klausimyno vidinį nuoseklumą. *EUROLIGHT* projekte atsakymų į HALT klausimus Cronbach įvertis svyravo nuo 0,69 iki 0,91 ir yra palyginamas su šios studijos rezultatu [12].

EUROLIGHT projekte pakartotinai iki galo klausimyną užpildė nuo 63 iki 100 % respondentų, priklausomai nuo šalies. Laiko periodas tarp pirmos ir pakartotinės apklausos buvo 1 mėnuo. Vidinis klasės koreliacijos koeficientas tarp pirmą ir antrą kartą atsakytų HALT klausimų: Jungtinėje Karalystėje svyravo nuo 0,83 iki 0,92, Italijoje – 0,60–0,97, Ispanijoje – 0,88–0,95, Vokietijoje ir Austrijoje – 0,55–0,94, Prancūzijoje – 0,58–0,94. Šiame tyrime pakartotinai anketa buvo pildoma po 2 savaitių, ją užpildė mažiau respondentų –

30,8 % (arba 41 iš 133 respondentų). Tačiau VKK buvo aukštesnis nei patenkinamas ir svyravo nuo 0,80 iki 0,97.

Konstrukcijų pagrįstumas šioje studijoje vertintas, nustatant sąsajas tarp HALT-LT įverčio ir VAS bei SF-36v2 rezultatų. Validizuojant lietuvišką MIDAS versiją, taip pat buvo naudojama SF-36v2 klausimynu [7]. Tarp HALT-LT ir VAS gauta silpna koreliacija, tačiau ji – statistiškai patikima. Tarp HALT-LT galutinio įverčio ir tokių SF-36v2 sferų kaip veiklos apribojimas dėl fizinės sveikatos problemų, fizinis skausmas ir socialinės ar visuomeninės funkcijos gautos vidutinio stiprumo koreliacijos. Koreliacijos su kitais SF-36v2 domenais buvo silpnos, bet visais atvejais statistiškai patikimos. *EUROLIGHT* projekte konstrukcijų pagrįstumas vertintas, lyginant HALT indeksą, PSO gyvenimo kokybės klausimyno (WHO QoL) ir ligoninės nerimo ir depresijos skalės (HADS) įverčius [12]. Todėl rezultatai negali būti palyginti.

Didžiausias šios studijos privalumas – HALT-LT indekso vertimas ir psichometrinių savybių patikrinimas atliktas, vadovaujantis tiek ISPOR, tiek LTBT rekomendacijomis. Pagrindiniai trūkumai: tyrime nebuvo analizuota, kokių galvos skausmo tipu ir kaip dažnai kiekvienas respondentas skundžiasi. Taip pat nebuvo surinkta duomenų apie skausmo gydymą, o tai galėjo daryti įtaką rezultatams.

IŠVADOS

HALT-LT klausimynas pritaikytas lietuviškai kalbančiai populiacijai. Šis instrumentas gali tapti patogiu įrankiu kasdienėje gydytojo praktikoje, įvertinant paciento galvos skausmo sukeltą našta ir priimančią sprendimą dėl gydymo intensyvumo.

Literatūra

- Jensen R, Stovner L. Epidemiology and comorbidity of headache. *Lancet Neurol* 2008; 7(4): 354–61. [https://doi.org/10.1016/S1474-4422\(08\)70062-0](https://doi.org/10.1016/S1474-4422(08)70062-0)
- Stovner LJ, Andree C. Prevalence of headache in Europe: a review for the Eurolight project. *J Headache Pain* 2010; 11(4): 289–99. <https://doi.org/10.1007/s10194-010-0217-0>
- Steiner TJ. Lifting the burden: the global campaign to reduce the burden of headache worldwide. *J Headache Pain* 2005; 6: 373–7. <https://doi.org/10.1007/s10194-005-0241-7>
- Steiner TJ, Lipton RB. Lifting The Burden: The Global Campaign against Headache. The Headache-Attributed Lost Time (HALT) Indices: measures of burden for clinical management and population-based research. *J Headache Pain* 2018; 19(1): 12. <https://doi.org/10.1186/s10194-018-0837-3>
- Steiner TJ, Stovner LJ, Katsarava Z, Lainez JM, Lampl C, Lantéri-Minet M, et al. The impact of headache in Europe: principal results of the Eurolight project. *J Headache Pain* 2014; 15: 31. <https://doi.org/10.1186/1129-2377-15-31>
- Stewart WF, Lipton RB, Whyte J, Dowson A, Kolodner K, Liberman JN, et al. An international study to assess reliability

- of the Migraine Disability Assessment (MIDAS) score. *Neurology* 1999; 53(5): 988–94. <https://doi.org/10.1212/WNL.53.5.988>
7. Ryliskienė K, Jatužis D. Lietuviška migrenos įtakos veiklai klausimyno versija ir jos patikimumo bei pagrįstumo įvertinimas. *Neurol Semin* 2008; 12(36): 82–7.
 8. Eddy DM, Hollingworth W, Caro JJ, Tsevat J, McDonald KM, Wong JB, et al. Model transparency and validation: a report of the ISPOR-SMDM Modeling Good Research Practices Task Force-7. *Medical Decision Making* 2012; 32(5): 733–43. <https://doi.org/10.1177/0272989X12454579>
 9. Linguistic Translation - Lifting The Burden. Web Site [Internet]. [Accessed 2018 Feb 11]. Available at: http://www.l-t-b.org/index.cfm/spKey/horizontal_activities.supporting.linguistic_translation.html
 10. Streiner D. Starting at the beginning: an introduction to coefficient alpha and internal consistency. *J Pers Assess* 2003; 80: 99–103. https://doi.org/10.1207/S15327752JPA8001_18
 11. Koo TK, Li MY. A guideline of selecting and reporting intraclass correlation coefficients for reliability research. *J Chiropr Med* 2016; 15(2): 155–63. <https://doi.org/10.1016/j.jcm.2016.02.012>
 12. Andrée C, Vaillant M, Barre J, Katsarava Z, Lainez JM, Lair M-L, et al. Development and validation of the EUROLIGHT questionnaire to evaluate the burden of primary headache disorders in Europe. *Cephalalgia Int J Headache* 2010; 30(9): 1082–100. <https://doi.org/10.1177/0333102409354323>

I. Zagorskienė, E. Abelkis, R. Mameniškienė

RELIABILITY AND VALIDITY OF THE LITHUANIAN VERSION OF HEADACHE-ATTRIBUTED LOST TIME (HALT) INDEX

Summary

Background. Headache-Attributed Lost Time (HALT) index is a tool recommended by WHO to determine the burden of headache to the patient and his everyday life. This instrument has not been validated in Lithuanian so far.

Objective. To perform cross-cultural adaptation of the Lithuanian HALT version and to test its reliability and validity.

Materials and methods. The questionnaire was culturally adapted for Lithuanian speaking population following the recommendations of International Society for Pharmacoeconomics and Outcomes Research. Psychometric properties of HALT were tested on adults complaining of headache of any kind. Internal consistency and test-retest reliability after 2 weeks were determined. Construct validity was assessed using Visual Analog Scale (VAS) for Pain and Lithuanian version of SF-36v2 questionnaire.

Results. Lithuanian version of HALT index (HALT-LT) satisfying requirements of linguistic and cultural adaptation was prepared. HALT-LT demonstrated acceptable internal consistency and test-retest reliability. Correlations for all proposed constructs were significant.

Conclusions. HALT-LT can be used as an instrument for adult patients in Lithuanian speaking population. This questionnaire can become a convenient tool in the daily practice of a physician, assessing the burden of a headache.

Keywords: headache, cross-cultural adaptation, reliability, validity.

Gauta:
2018 01 14

Priimta spaudai:
2018 02 08